

שמעתא עמיקתא

גליון תרנ"ט | פרש דברים | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

הלכות מצויות לתשעה באב

ההל במוצאי שבת

ערב תשעה באב

רחיצה בערב שבת חזון

חפיפת הראש, ופניו ידיו ורגליו מותרים אף בחמין (למי שרגיל בכך בכל שבת) אפי' חל עריש של חזון בערב ת"ב ומי"מ בזה יזהר לכתחלה שיהיה קודם חצות, ובדיעבד גם אחר חצות מותר. [ביאור הלכה (סי' תקנא על סעי' טז ד"ה בחפיפת)]. ועיי' עוד פרטים בזה בגליון שני"א.

טיול בשבת חזון

אין לטייל בערב שבת באב. [רמ"א (ססי' תקנא)]. מחצות היום. [משמעות השעיית שבסמוך]. ואם חל ביום ראשון אסור לטייל בשבת מחצות. [כן מוכח מהשעיית (סי"ק ה). ועייש שם חל בשבת לא יטייל כל היום]. ומי"מ הליכה לבית קרוביו לסעודת שבת מותרת. [ועיי' לקמן לענין להתארח בשבת שחל בה ת"ב]. [כן משמע מהפוסקים שלא אסור להתארח אצל אחרים בשבת זו, בפרט באלו שהתירו להתארח אף בסעודה שלישית]. ונר' שמותר לקחת את הילדים הקטנים לגינת שעשועים וכדו' על מנת להעסיקם, ואין זה בכלל טיול כי לצורכם הוא עושה.

לימוד תורה

י"א שבשבת שהוא ערב ת"ב, אין ללמוד אחר חצות היום, אלא בדברים המותרים גם בת"ב. [רמ"א (סי' תקנא סעי' ב)]. ויש מקילים בזה אפי' כשחל ת"ב בשבת. וכן עיקר. [מ"ב (סי"ק ו). שו"ר שדעת החזו"א [ארחות רבנו ח"ב עמי קלח' להחמיר]. ואף למחמירים מותר לומר שנים מקרא ואחד תרגום. [קשו"ע (סי' קכה אות ד)]. וכן מותר לומר תהילים. [הגרשז"א זצ"ל (שם תפלה הגה כז)].

שיעור הנמסר לרבים (ואבות ובנים)

י"א שאפילו לדעת הסוברים שאסור ללמוד שאר הדברים לאחר חצות, שיעור הנמסר לרבים מותר משום אבלות בפרהסיא. [דברי יציב (אוי"ח סי' רמא)]. וכמו כן אין להימנע מלהשתתף במסגרת הלימוד של אבות ובנים כי קשה ללמוד עם ילדים דברים המותרים בת"ב ואם לא ילמדו כהרגלם יבואו לדי ביטול תורה. [הגרשז"א זצ"ל (תורת המועדים אות ה)].

הל מילה בשבת שהוא ערב ת"ב או שחל בו ת"ב

אם חל מילה בשבת שהוא ערב ת"ב או שחל בו ת"ב, יעשה הסעודה קודם מנחה. [מ"ב (סי"ק כ)]. ויכולים לומר בסעודת שעושים לכבודה, זמירות שבת הרגילים והפיטו "יום ליבשה" הנהוג, אבל אין לשיר יותר מזה. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 38)].

זמירות שבת

זמירות הקבועות בסדורים ורגילים לזמרים בשאר שבתות השנה יזמרום גם בשבת זו בלי שינוי, אף בסעודה שלישית. אבל שירים אחרים יש להמנע. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 32)]. ואפי' מי שאינו רגיל לשיר כל שבת יכול לשיר בשבת זו. [אג"מ (אוי"ח חיד' סי' קיב)].

סעודת המפסקת

אם חל ת"ב בא' בשבת (או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת), אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו. [שו"ע (סי' תקנב סעי' י)]. מיהו צריך להפסיק קודם השקיעה. [רמ"א (שם) ומ"ב (סק כד)].

להזמין אורחים בסעודה שלישית

י"א שבסעודה שלישית יש לשבת בדאבון נפש, ולכן לא ישב בסעודת חברים. [מ"א (סי"ק יד)]. אמנם מותר לאכול עם בני ביתו ויכול לברך בזמיון. [מ"ב (סי"ק כג)]. והרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו יש לו על מי לסמוך אף בשבת זו. [מ"ב (סי"ק כג) בשם הבכור שור. ומשמע מדבריו שהסומך על ששה או יש לו על מי לסמוך. וכן הכה"ח (אות ג) והאול"צ (פכ"ח אות ד) פסקו להקל].

הכנות לצורך הצום

לאכול ולשתות יותר מהרגיל בסעודה שלישית

ערב צום ת"ב שחל להיות בשבת מותר לאכול ולשתות יותר מהרגלו בשאר שבתות אף שניכר הדבר שעושה כן משום התענית שלמחר. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ"ד אות יז וח"ג פ"ע אות ו) ועוד]. מ"מ אין לומר בפיו שעושה כן משום התענית. [הגרשז"א זצ"ל (שם) ועוד].

קלי צום

י"א שמותר לקחת כדורי "קלי צום" ע"מ להקל על הצום שביום ראשון. [עיי' בציי"א (ח"י"א סי' לו אות א) משום שכל שאין מרפא שום מחלה ואינו מחזק המזג ומטרתו רק לשמור שלא יחלש וכדו' מותר. וכן פסק בעל שו"ת מחזה אליהו (קובץ קול התורה חוברת סא עמי' נט) עיי"ש טעמו]. אלא שיש מצריכים לערב אותם במאכל ומשקה המוכן מערב שבת. וי"א שאע"פ שלעשות כן עדיף, מ"מ אם לא עשה בדיעבד רשאי לקחתה. [בגל השבט הלוי (מבית לוי ח"ג עמי' נב אות ד)]. ועיי' בגליון רס"ה]. ויש מתירים דוקא באופן שאם לא יקח יפול למשכב בצום. [הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה שם הגה על סי"ק א)].

מזכרת לקחת כדורים לרפואה בשבת או בת"ב

יש אומרים שמי שמזכר לקחת כדורים לרפואה, אלא שיכול לקחתם בשבת שלפני ת"ב או בת"ב שנדחה עם קצת מים, יקח בת"ב שנדחה, ולא בשבת. [שבט הלוי (ח"י' ססי' פד)].

להביא ספר קינות לבהכ"נ מבעוד יום (בשאין משום איפור הוצאה)

ההולך לבית הכנסת מבעוד יום אין לו להביא עמו נעלי ת"ב או ספר קינות משום איסור הכנה. אלא לומד עם הספר קינות קצת ביום שני (ויקום בצנעה. ובתנאי שאין חשש איסור הוצאה). אבל אין לנעול נעלי בד מבעוד יום, כיון שניכר שגם שלובשם לצורך חול.

[עיי' במסגרת השלחן (לחם הפנים סי' קכה). וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ"ד אות יז וח"ג פ"ע אות ו). וכן פסק הש"ש"כ (פכ"ח אות פה). ועיי' עוד בארחתו שבת (פכ"ב אות קפו והגה קפה)].

ליל תשעה באב

פשיטת בגדי שבת והליצת נעלים

ת"ב שחל במוצו"ש י"א שהמנהג לחלוץ הנעלים לאחר ברכו מלבד ש"ץ שחולץ קודם ברכו (אחר אמירת ברוך המבדיל וכו'). [רמ"א (סי' תקנא סעי' ב)]. ורבים נוהגים לחלוץ נעלים אחר צאת השבת ולאחר מכן הולכים לבהכ"נ. [ועיי' בשש"כ (פכ"ח הגה קפט) בשם הגרשז"א זצ"ל].

התחלת דיני אבלות במוצו"ש שלאחר התענית

אע"פ שאיסור אכילה מתחיל מיד לאחר השקיעה. [רמ"א (סי' תקנב סעי' י) ומ"ב (סק כד)], מ"מ אין לנהוג דין חליצת הנעלים עד שתחשך. [ח"י"א (ככל קלי אות א) ושלמת חיים (סי' שמ)]. וכן הדין לענין פשיטת בגדי שבת. וישיבה ע"ק קרקע. [הר"ק זצ"ל (לד' נבי"מ פכ"ז אות ד ו)]. ויש להורות לנהוג דינים אלו, שכן עשה לאחר שקיעת החמה ואז ילבש בגדי חול ונעלי בד. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פכ"ח הגה קפט והלכ"ש פט"ז אות ב)]. ועיי' בשלמת חיים (סי' שמ)].

צאת הכוכבים של ר"ת

הנוהגים בצאת השבת להחמיר כר"ת (ולא מעיקר הדין), ינהגו מנהגי אבילות מיד בצאת השבת (דלא כר"ת). [הגרשז"א זצ"ל (פט"ז הגה טו)].

הבדלה ערב ת"ב

אף כשחל ת"ב במוצו"ש תקנו חז"ל להבדיל. [שו"ע (רסי' תקנו)]. וע"כ כשרואה הנר מברך ברכת "שום בורא מורי האש", ואין מברך על הבשמים. [שו"ע (שם)]. ויברך קודם שקורין איכה, כי כתוב שם "במחשכים הושיבני". ואם שכח לברך יברך אח"כ בלילה. [מ"ב (סי"ק א)]. וכשמברכים על האש בבהכ"נ לכתחלה א' יברך עבור כולם, וישבו המוציא והיוצאים יד"ח בשעת הברכה. [מ"ב (סי' ריג), בה"ל (ד"ה על) והגרשז"א זצ"ל (שם פט"ז הגה כא)].

הבדלה בתפלה

ליל ת"ב מבדיל בתפלה, ואם טעה ולא הבדיל בתפלה א"צ לחזור כיון שיבדיל על הכוס במוצאי ת"ב. ומי"מ לא יעשה מלאכה עד שיאמרו המבדיל בין קדש לחול. [עיי' מ"ב (סי"ק ב)].

נשים בברכת הנר

יש מסתפקים האם נשים חייבות לברך על הנר, ועל כן עליהן להמנע מלברך, אלא תצא יד"ח ע"י אחר. [עיי' בה"ל (סי' רצו ד"ה לא)]. ויש סוברים שנשים מברכות על הנר. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פט"ב הגה צח) והגרשז"א זצ"ל (קע"מ הגהות פ"ז אות לא)]. והחוששים למחמירים, בעלה יברך פ"י סוף הגה ט) דלא מסתבר שהחמירו חז"ל יותר מיה"כ. ועיי' בשד"ח (מעי' בהמ"צ סי' ב אות טו) שחילק מהא דהשו"ע הני"ל. מ"מ לכל הדעות אסור לאכול או לשתות אפי' משהו. [מ"ב (סי' תקסח סי"ק ה)].

תשעה באב

אכילה ושתיה

שיעור אכילה

ת"ב אסור באכילה ושיעור אכילה בתעניות (שאם אכלו אינו נחשב מתענה), י"א ככותבת. [בה"ל (סי' תקדנ)]. וי"א כזית. [כן משמע לכאזי מהשו"ע (רסי' תקסח). וכן פסק המהר"ם שיק (אוי"ח סי' רפט). וכ"כ בשבט הלוי (חיד' סי' נ ד"ה ובאמת וחי"ח סי' קכח)]. ומסתבר כדעה הראשונה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י סוף הגה ט) דלא מסתבר שהחמירו חז"ל יותר מיה"כ. ועיי' בשד"ח (מעי' בהמ"צ סי' ב אות טו) שחילק מהא דהשו"ע הני"ל]. מ"מ לכל הדעות אסור לאכול או לשתות אפי' משהו. [מ"ב (סי' תקסח סי"ק ה)].

שיעור שתיה

שיעור שתיה בתעניות (שאם שתהו אינו נחשב מתענה) הוא מלא לוגמיו. [שו"ע (סי' תריב סעי' ט) לענין יוה"כ. וכ"כ המ"ב (סי' תקסו סי"ק ה) לענין שאר התעניות].

דינים מיוחדים לפטורים מהתענית

חולה שיכול לצום עד הצות

חולה שרשאי לאכול אין חיוב עליו להתענות. [אבני"ז (סי' תקמ)]. ומי"מ אם יכולים להתענות איזה שעות (והדבר אינו גורם נזק כלל), יעשו כן, אכן אם גם זה קשה להם לא יתענו כלל. [מ"ב (סי' תקנד סי"ק יד) לענין חיה ת"ל. וכן פסק הגרשז"א זצ"ל (הלכ"ש ת"ב פט"ז הגה ד) לענין מעוברות ומניקות]. ומי"מ ראו שלא יאכלו להתענג במאכל ובמשתה, אלא כדי הצורך בלבד. [שו"ע (סעי' ה)].

יכול לצום כמה שעות – לצום ביום או בלילה

י"א דיולדת או חולה שאינו יכול להתענות כל הלילה וכל היום, אך מקצת הלילה או היום יכולים להתענות (עיי' בזה לעיל), עדיף שיתענה ביום ולא בלילה. [אך נטיות שמשון (סי' תקנב)]. ויש חולקים שיש להתענות בלילה שיעדין לא נקרא חולה לענין זה כיון דאין לו צורך כלל לאכול וכלשון השו"ע "חולה שצריך לאכול וכו'". וכן עיקר. [הגרשז"א זצ"ל (הלכות ומנהגי בהמ"צ פ"ז הגה 21)]. וכן משמעות סתימת הפוסקים הני"ל].

לאכול פחות פחות מכשיעור (ואכילה כשדי לו בשתיה)

י"א שחולה שאב"ס א"צ לאכול ולשתות בשיעורים בת"ב. [כן מוכח מהרע"א (ק' סי' כד)]. וי"א דלא הותר לו אלא כדי צרכו וכן אם די לו בשתיה לא יאכל [נת"ס (סי' קנז)], ואם די לו בפחות פחות מכשיעור, אסור לו לאכול יותר. [מהר"ם שיק (סי' רפט) אף אליבא דהחת"ס. מיהו בתשובה שלאחר מכן (סי' רצ) סתר דברי עצמו דפחות פחות מכשיעור א"צ]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן במבאר מסיבתם הפוסקים. וכן דעת החזו"א (תורת היולדת פמ"ח הגה ט). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ב].

בריא שהותר לו לאכול למנוע חולי

בריא שרשאי לאכול בת"ב ע"מ למנוע חולי, י"א שחייב לאכול פחות פחות מכשיעור. [הגרשז"א זצ"ל (מנהגי בהמ"צ קא"פ פ"ז הגה 16) אליבא דהבה"ל (סי' תקנד)]. וי"א שאף בכה"ג א"צ שיעורים. [שבחז"ל (ח"יד סי' נ ד"ה זה וחי"ט סי' ה קלא אות ג), והא"ש איך שבאר דברי הבה"ל. ולכאזי הכי מסתבר שאם היה חובה לעשות כן היה כותב זאת להדאי במ"ב, ועיי'. ובת"ב דחוי א"צ להחמיר, כיון דקול טפי. וכן משמעות הפוסקים].

נטילת ידיים לאוכל פת

חולה שאוכל פת בת"ב נוטל ידיו כרגיל (כל ידיו). [הגרשז"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז אות ה)].

אמירת נחם בברכת המזון

מי שאכל בת"ב, י"א שיאמר נחם בברכת המזון בברכת בונה ירושלים. ואם לא אמרו אינו חוזר. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק ה)]. וי"א שאין לאומרו כלל. [כן הביא המ"ב (סי"ק ה)]. ולמעשה יש לאומרו. [הגרשז"א זצ"ל (אוצר הברית פ"א סי' ה הגה ג), והא"ש איך שבאר דברי הבה"ל. ולכאזי הכי מסתבר לו על מה לסמוך]. אולם קטנים א"צ לאומרו. [הגרשז"א זצ"ל (פט"ז הגה 16)].

הבדלה לפטורים מהתענית

חובת הבדלה

חולים הפטורים מהתענית מבדילים במוצו"ש לפני אכילתם. [שעי"ת (סי' תקנז) בשם הברכ"י. וכן פסקו הנכ"ש (סי' תקנז אות ט), השבט הלוי (ח"י' סעי' עז אותיות א וה) והגרשז"א זצ"ל (מבכשי תורה אב – תשני"ג)]. ואף נשים שאינן צמות עליהן להבדיל קודם. [הגרשז"א זצ"ל (מנהגי בהמ"צ - קא"פ פ"ח הגה 19-20)]. ואע"פ שנוהגים בשאר מוצו"ש שהנשים לא טועמות מכוס של הבדלה בכה"ג אין לחוש. בפרט כשמבדילה על חמר מדינה. [עיי' במ"א (סי' רצו סי"ק ד) בשם השל"ה. ועיי' בבגדי יעק (סי' רצו סי"ק ד)]. ומי"מ עיי' להלן שעדיף שבעלה או אחר יוציאנה יד"ח.

קטנים בחובת הבדלה

קטנים אע"פ שפטורים מהתענית, אין צריכים להבדיל. [בגל הקהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ב) והגרשז"א זצ"ל (הל' בהמ"צ - קא"פ עמי קצב אות יג הגה 21). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון – רע"ג].

הצריך רק לשתות מים

הצריך רק לשתות מים א"צ להבדיל. [עיי' שו"ע (סי' רצט סעי' א). וכן פסק השבט הלוי (ח"ח ססי' קכט)]. ועיי' לעיל לענין הצריך לשתות בלבד אם רשאי אף לאכול בצום.

חולה שמתענה כמה שעות

אם אין החולה צריך לאכול מיד, אלא מתענה כמה שעות, ימתין עד זמן האכילה ויבדיל לפני אכילתו. [נכה"ח (סי' תקנ אות ט) והגרש"א זצ"ל (אשרי האש"י)].

על מה מבדילים

המבדיל יבדיל לכתחלה על מיץ ענבים, ואם אין בידו יבדיל על יין, אלא שעדיף שיתן לשותות מהכוס לקטן שהגיע לחינוך ברכה (ברכת הנהנין אע"פ שאינו בכלל חינוך הבדלה) ולא הגיע לחינוך על החורבן, ואם לאו ישתה בעצמו רק כמלא לוגמיו. ואם אין לו לא מיץ ענבים ולא יין, יבדיל על חמר מדינה (שם) שבמקום שמבדיל על יין עדיף לתת לתינוק. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (פע"ב אות ה) לדעתם עדיף להבדיל על מיץ ענבים. ואם אין לו יבדיל על יין ולכת' יתן לתינוק. ואם אין לו יין יסמוך על הפוסקים דמהני להבדיל על חמר מדינה. ע"י בזה בכה"ח (סי' תקנו אות ט), בהלכ"ש (פט"ז) אות ו והגה (טו) ובשבת הלוי (ח"ו) סי' עז). וע"י עוד בכה"ח (שם) שבמקום שמבדיל על יין עדיף לתת לתינוק. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (פע"ב אות ה) והגר"ק זצ"ל (קע"מ פי"ז הגה יח). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון רע"ג. ולענין מה נחשב חמר מדינה ע"י בשש"כ (פ"ס הגה יח) בשם הגרש"א זצ"ל ובמבית לוי (במה"צ) בשם בעל השבט הלוי.

נוסח ההבדלה

החייבים בהבדלה פותחים בברכת הכוס ואין אומרים הנה א-ל ישועתי. [הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז הגה יד). וע"י בבתי"ש (יו"ד סי' שעו ס"ב) ובדברי מלכאל (ח"ו סי' טו)].

מתי מברך על הנר

חולה החייב להבדיל במשך הלילה יברך על הנר בשעת ההבדלה על הכוס ולא לפני קריאת מגילת איכה. [ספר ת"ב שחל בשבת (עמ' א)].

ברכת הנר לאישה המבדילה

אשה המבדילה לעצמה, אף לדעת הסוברים שיכולה לברך על האש (ע"י לעיל), מ"מ לא תברך ברכת מאורי האש אחר ברכת היין משום שיש לחוש להפסק בברכת היין (משום שיש סוברים שאין אשה מברכת על האש). [הגרש"א זצ"ל (שם פט"ז) אות ח].

שיעור שתיית הכוס

באופן שמבדיל על היין (עיין לעיל), ישתה רק כמלא לוגמיו בלבד ולא רביעית (ולא יברך על הכוס ברכה אחרונה). [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"ב אות ג)].

מתענה, להוציא חולה יד"ח

אם אין החולה יכול להבדיל בעצמו יכול אדם שמתענה להוציאו יד"ח והחולה ישתה הכוס. [גבש הלוי (ח"ח סי' קט) וצ"ח (ח"ד סי' מד)]. אבל אם החולה יכול להבדיל בעצמו עדיף שיברך בעצמו. [ע"י במ"ב (סי' רצט ס"ק כא). וע"י בשמעתא עמקתא גליונות קצ"ח ורע"ג]. אמנם אם אשה צריכה לאכול, עדיף שתצא יד"ח אפי' ע"י מי שמתענה, והיא תשתנה. ונהכי עדיף טפי כי חובת האשה בהבדלה תלויה במח'. וכן הורה הרבנ פנמים הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז הגה 38). וע"י עוד בגליון רע"ג].

אינו מתענה, להוציא בני ביתו יד"ח

חולה שאינו מתענה, כיון שחייב להבדיל יכול להוציא את המתענים ידי חובתם. [כן מצדד הברכ"י (סי' תקנו אות ד) הובא בשע"ת (שם). וכן פסקו הכה"ח (שם אות ט) והצ"ח (ח"ד סי' מד)]. ומ"מ אין הידור לחפש אחר זה ע"מ לקיים הבדלה בזמן. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"ב אות ז)].

שאר עינוים

רחיצה

רחיצה אסורה בת"ב, אפי' בצונן, ואפי' חלק מגופו בלבד. [שו"ע (סי' תקנד סעי' ז)].

גופו מלוכלך

אם היו ידיו (או שאר מקומות בגוף) מלוכלכות בטיט ובצואה, מותר לרחוץ להעביר הכלכל שאינו אסור אלא רחיצה של תענוג. [שו"ע (שם סעי' ט) ומ"ב (סי' טט)]. ולא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הכלכלוך. [שו"ע (שם)].

אינו מכוון לרחיצה של תענוג

לא נאסר אלא רחיצה של תענוג ועל כן נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבהר אף דממילא רוחצות גם ידיהן מותר. [שו"ע (שם) ומ"ב (שם)].

מצטער מהזיעה

יש מי שאומר שאף המצטער בזיעה הרבה, וריח הזיעה נודף ממנו, לא ירחץ עצמו (שהרי יכול להשאר בביתו). [אור לציון (פכ"ז הגה ח)].

לצורך רפואה

רחיצה שאינה מחמת תענוג אלא לרפואה מותרת. [שו"ע (סעי' יד) ומ"ב (סי' כח)].

לצורך מצוה

אשה הצריכה לעשות הפס"ט אין לה לרחוץ כל גופה ללבישת לבנים אלא תרחץ פניה של מטה לבד. [ושע"ב (סי' תקנט אות לה)].

ילדים שיש צורך לרחצם מותר לרחצם כרגיל ואף שממילא הגדול רוחץ ידיו. [שהרי קטנים אינם בכלל איסור רחיצה ואף בתשעת ימים שנהוג להחמיר היינו ברחיצה של תענוג כמ"ש בשמעתא עמיקתא ה' בין המצרים ב' - גליון פת"ז. ומש"כ אף שממילא הגדול רוחץ ידיו הוא ממה שמבואר לעיל לענין רחיצת בשר].

נטילת ידים

נוטל אדם ידיו שחרית. [שו"ע (סס"י תקנד סעי' ט)]. כיון שרוח רעה השורה על הידים דהו"ל כמלוכלך בטיט ובצואה דמותר. אלא דיש שמפקקים בזה וס"ל שא"א לברך על נטילת ידים זו שאין עליה שם רחיצה, וע"כ יעשה צרכיו ויטול ידיו ואז יברך ענט"י משום תפלה. [מ"ב (סי' כא). וע"י בכה"ח (אות ג) שמנהג העולם לברך כפסק השו"ע]. ובכל אופן אין ליטול את כל היד אלא עד קשרי אצבעותיו. [שו"ע (שם)]. ומ"מ א"צ לצמצם בדיוק עד קשרי אצבעותיו. [חזו"ח (ד"נים והנהגות ואחרות רבננ)]. והנהוג ליטול ד"פ בבוקר רשאי לנהוג כן אף בת"ב. [כה"ח (אות ח)].

אחר יציאתו מכות הצנא

אם הטיל מים או עשה צרכיו ואין דעתו להתפלל, נח' הפוסקים אם רשאי ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו), ועל כן נכון ליעג בחלק המכוסה בגוף (המחייב נטילה) דבאופן זה רשאי לכו"ע ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו). [ע"י בשו"ע (סי' תרג סעי' ג), במ"ב (סי' ד) ובערוה"ש (אות ג). וע"י בבח"ל (סי' תרג ד"ה ואם) שמצדד שאף אם יצא מבה"י קבוע אין ליטול ידיו. אלא דשם מיירי לענין יוה"כ דחמיר טפי כמבואר שם. שו"מ לדעת הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות ז) להחמיר בזה].

נוהג ליטול ג"פ לאחר עשיית צרכיו

הנוהג ליטול ידיו ג"פ לאחר עשיית צרכים רשאי לעשות כן גם בת"ב עד מקום קשרי אצבעותיו. [נטה אפרים (סי' תרג אות ה) והגרש"א זצ"ל (שם אות ג)].

לכבוד התפלה

מותר לרחוץ ידיו (עד קשרי אצבעותיו) אף לתפלת המנחה. [מ"ב (סי' כא)].

סיכה

ת"ב אסור בסיכה. [שו"ע (סי' תקנד סעי' א)]. וזה בדבר שדרכו לסוך בו כגון בשמן, קרמים וכדומה. [[מ"ב (סי' כח) והגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות ט)]. ואיסור זה אינו אלא כשהיא לתענוג, אבל מי שיש לו חטטין בראשו, סך כדרכו. [שו"ע (סעי' טו)]. וכלה אחר נשואיה, כל ל' יום מותרת לסוך מנה בכל אופן כדי שלא תתגנה על בעלה. [מ"ב (סי' כט)].

נעילת הסנדל

ת"ב אסור בנעילת הסנדל. [שו"ע (רסי' תקנד)]. ואינו נקרא נעל אלא אם עשוי מעור, ועל כן אם הוא של בגד, גמי וכדו', מותר. [שו"ע (שם סעי' טז) ומ"ב (סי' ק,)]. אלא שאם הם נוחים ביותר, יש מקום להחמיר שלא לילך בהם. [ע"י בשע"ת (סי' יא). וכן פסק הגרש"א זצ"ל (שם אות ד)].

נעלים הנראים נעלי עזר

נעלים סינטטיות דמויות עזר מותר לנעולם משום שבזמנינו אין בהן משום מראית העין, כי כולם יודעים שיש נעלים כאלו בשוק. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות יב)].

תלמוד תורה

אסור לקרות בתנ"ך, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אפילו בהרהור, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה. [שו"ע (סי' תקנד סעי' ו-ג)]. ואם יש ביניהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם. [שו"ע (שם)]. וכן מותר לתלמוד הלכות אבלות. [קשו"ע (סי' רי אות א)]. והלכות ט"ב. [הגרש"א זצ"ל (שם הגה 36)].

ספרי מוסר

י"א דלא נאסר לתלמוד בספרי מוסר ואדרבה ראוי לעשות כן. [מאירי (מו"ק כא:) ושל"ח (מעי אבלות אות כח)]. וי"א שיש להתיר למי שרגיל לתלמוד מוסר. [חזו"ח (דברי סופרים קיצור ה'ל אבלות עמ' ג אות כג)]. ויש מי שאוסר בכל אופן. [אור"צ (ח"ג פכ"ח הגה א)]. והמיקל יש לו על מי לסמוך.

ללמוד בעיון בדברים המותרים

מותר ללמוד אף בעיון בדברים המותרים, אבל לימוד מתוך פלפול שאלה ותירוץ, אסור. [חזו"ח (דברי סופרים קיצור ה'ל אבלות עמ' ג אות כד) וכן מדויק במ"ב (סי' ק)]. וע"י שמעתא עמיקתא גליון ק"ח]. ומ"מ מותר ללמוד בדברים המותרים אף בחברותא. [חזו"ח (שם עמ' ג אות כד)].

אמירת תהלים

י"א שהרגיל לומר תהלים רשאי לומר אף בת"ב. [לקט יושר (או"ח עמ' קיב)]. ויש מתירים אף למי שאינו רגיל. [פמ"י (סי' תקפד א"י ס"ק א)]. ויש אוסרים לגמרי. [דה"ח הובא בשע"ב (אות ח)]. ולמעשה הרגיל רשאי לאמרם. [הגרש"א זצ"ל (שם תפלה הגה כז). ודעת האור לציון (שם) לאסור].

קרי"ש על המטה

קוראים קרי"ש על המטה בתשעה באב וי"א שאף פסוקים של רחמים שמוסיפים כל יום מותר לאומרם. [ת"ב שחל בשבת (פי"ז סוף הגה כא)]. וי"א שדוקא פרשיות המבוארות בשו"ע סי' רל"ט (סעי' א) מותר לאומרם כי הם בכלל סדר היום, אבל פרשה ב' וג' של קרי"ש ושאר הוספות לא יאמר בת"ב. [הגר"ק זצ"ל (קע"מ פי"ח הגה ט)].

שינה ושיבה על הקרקע

יש נוהגים לשכב בליל ת"ב מוטה על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו. [שו"ע (סי' תקנה סעי' ב)]. וי"א שעכ"פ יש לאדם להצטער בענין משכבו בליל ת"ב, שאם רגיל לשכב בבי' כרים לא ישכב כי אם באחד, ויש בנ"א משימים אבן תחת מראשותיהם, וזכר למה שנאמר : ויקח מאבני המקום (בראשית כח, יא) שראה החורבן. מיהו עוברות או בנ"א לשים שאינם יכולים להצטער, אלא חייבים בכל זה. [רמ"א (סי' תקנה סעי' ב) ומ"ב (סי' ק ו-ו)].

ישיבה על הקרקע

יושבים על הארץ עד תפלת מנחה. [שו"ע (סי' תקנט סעי' ג)]. ונוהגים להקל מחצות היום. [רמ"א (שם)]. מותר לשבת על ספסל נמוך למי שקשה לו לשבת על הארץ. [מ"ב (סי' יא)].

ספסלים נמוכים

כל שיושב בגובה של עד ג"ט בכלל יושב על הקרקע. [דעת תורה (יו"ד סי' שפג). ועיי"ש שכתב דכל זה דוקא כשאין חלל מלמטה, אבל אם יושב על כסא ויש חלל מלמטה או כל שיש חלל טפח הוי הפסק ולא חשיב שיושב על הארץ]. וא"צ לדקדק בספסלים נמוכים שיהיו גובהם פחות מג"ט, אלא העיקר שיהיו נמוכים מהרגיל. [חזו"ח (אחרות רבנן ח"ב עמ' קלח)]. ויש מפוסקי ספרד שהורו לשבת בגובה פחות מטפח. [בן איש חי (דברים א) כח] וכה"ח (סי' תקנב אות מ)].

עשיית מלאכה ומשא ומתן

מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין, במקום שנהגו שלא לעשות אין עושים אפי' בלילה, ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה להחמיר ע"י להתנהג כמנהג הת"ח רשאי. [שו"ע (סי' תקנד סעי' כב) ומ"ב (סי' מג)]. ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות. [רמ"א (שם)]. והנוהגים שלא לעשות, עושים כן שלא להסיח דעתם מהאבלות. [מ"ב (סי' מג)].

מלאכה ארעית

במקום שנהגו להחמיר, נוהגים להמנע מכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת, אפי' מעשה הדיוט, אבל דבר שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות וכדו', מותרת. [רמ"א (שם)].

ע"י עכ"ם

אפי' במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפי' בביתו. [שו"ע (סעי' כב)]. ואם א"א בנכרי מותר לעשותה בעצמו כמו בחוה"מ. [מ"ב (סי' מז)]. אכן לבנות בנין דאוושא מילתא אסור אפי' ע"י עכו"ם. [מ"ב (סי' מז)]. ואם עושה בקבלנות ע"י גוי מותר. [מ"ב (סי' תקנט ס"ק יב)].

דבר האבד

מלאכת דבר האבד מותרת, כדרך שאמרו בחולו של מועד. [שו"ע (סעי' כג)].

פרקמטיא

פרקמטיא להשתכר במקום שנהגו שלא לעשות אסור, ובמקום שנהגו לעשות מותר, אלא שממעט שאפי' משוכנס אב ממעטין מלישא וליתן. [שו"ע (סעי' כב)]. ולאחר חצות שרי. [עיי"ש ברמ"א. ושם מיירי לענין מלאכה, אלא בששו"ע משמע דהא בהא תליא. וכן מבואר במ"ב (סי' מט)]. ואף במקום שנהגו לאסור, אם יש ירד מותר למכור משום שהוא דבר האבד וכמו כן מותר לקנות ע"י עכו"ם אפי' קודם חצות, אבל ע"י עצמו יש להחמיר אם הוא בפרהסיא ולרבים. [מ"ב (סי' מח). ובה"ל (שם)].

סימן ברכה

כל העושה מלאכה בת"ב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. [שו"ע (סי' תקנד סעי' כד)]. ואפי' במקום שנהגו לעשות, ואף לאחר חצות, אלא שכל זה דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות. וע"כ אף שמותר לעשות מלאכה ולישא וליתן אחר חצות לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות. [מ"ב (סי' מט) ושע"ב (אות ג)].

קייטנות

מותר לערוך קייטנה בת"ב ע"מ להקל על הורי הילדים להתענות. ומ"מ אין על המארגנים לקחת הכסף בתורת תשלום אלא בתורת מתנה. [הגרש"א זצ"ל (תורת המועדים אות כז)]. ויקחם לפני או אחרי ת"ב שהרי אין נותנים מתנות בת"ב.

מוצאי ה'ת עניית

הבדלה במוצאי הצום

בליל מוצאי ת"ב מבדיל על הכוס, ואינו מברך על הנר (אפי' אם לא בירך במוצ"ש) ולא מברך על הבשמים. [שו"ע (סי' תקנו סעי' א) ומ"ב (סי' ד)]. וכמו כן אינו אומר לפני ברכת הגפן הנה א-ל-ו כו'. [שש"כ (פס"ב אות מד) ולוח אר"י]. ומותר לשותות בעצמו וא"צ ליתן לתינוק. [מ"ב (סי' ג). ובלוח אר"י כתב שאם יש קטן עדיף שהוא יטעום]. ומ"מ בתפלה א"צ להבדיל כיון שהבדיל מאתמול ואפי' שכח אתמול להבדיל בתפלה ג"כ א"צ עתה להבדיל. [מ"ב (שם)].

לקבלת גליון הלכות מצוייות לתשעה באב 'מורחב' – יש לשלוח דוא"ל ל – amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא** – יו"ל להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503